

PEDAGOGICAL SIGNIFICANCE OF THE IMAGE OF NATIONAL HEROES IN YOUTH EDUCATION

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20274077>

Irisboyeva X.U

The National Guard of the Republic of Uzbekistan is the main teacher of native language and Literature Of The Tashkent military-academic Lyceum "Temurbeklar school".

Annotation

In this scientific article, the pedagogical significance of the image of national heroes in youth education is scientifically-theoretically analyzed. Through the embodiment of national heroes, embodied in fiction and historical works, opportunities for the formation of patriotism, courage, national pride and spiritual values in the younger generation are highlighted. Also, in Literature lessons, pedagogical technologies and interactive methods of using the image of national heroes are analyzed. During the study, the role of the image of national heroes in the development of personality maturity and civil consciousness is revealed.

Keywords

national hero, youth education, pedagogy, patriotism, spirituality, artistic image, literature lesson, historical memory, national pride, educational impact

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadallik bilan rivojlanayotgan davrda yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi masalasi har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Dunyo miqyosida turli mafkuraviy tahdidlar, ommaviy madaniyat ta'siri va virtual axborot oqimlarining kuchayishi yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy pozitsiyasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday murakkab sharoitda yoshlarni milliy qadriyatlar, tarixiy xotira va ma'naviy meros asosida tarbiyalash ta'lim tizimining muhim strategik vazifalaridan biri hisoblanadi.

Jamiyat taraqqiyoti va millat kelajagi ko'p jihatdan yoshlarning ma'naviy yetukligi, fuqarolik mas'uliyati hamda milliy o'zlikni anglash darajasiga bog'liqdir. Shu sababli yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularda vatanparvarlik, jasorat, fidoyilik va milliy g'urur tuyg'ularini shakllantirish bugungi pedagogikaning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Bu jarayonda milliy qahramonlar obrazi kuchli pedagogik va ma'naviy vosita sifatida alohida ahamiyatga ega.

Milliy qahramonlar - xalqning tarixiy xotirasida saqlanib qolgan, Vatan ravnaqi, xalq ozodligi va millat manfaatlari yo'lida fidokorona xizmat qilgan tarixiy shaxslar timsolidir. Ularning hayoti va faoliyati yosh avlod uchun ma'naviy ideal hamda hayotiy namuna vazifasini bajaradi. Chunki yoshlar o'zining hayotiy qarashlari va maqsadlarini shakllantirish jarayonida ma'lum ideal obrazlarga ehtiyoj sezadi. Ana shunday ideal obrazlar milliy qahramonlar timsolida namoyon bo'ladi.

Tarixiy va badiiy asarlarda aks ettirilgan Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Zahiriddin Muhammad Bobur, Alisher Navoiy, Spitamen, To'maris kabi milliy qahramonlar obrazlari yoshlarni jasorat, matonat, adolat va Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Bu qahramonlarning Vatan ozodligi va xalq farovonligi yo'lida olib borgan kurashi yoshlar qalbida milliy faxr va g'urur hissini uyg'otadi.

Badiiy adabiyotning o'ziga xos xususiyati shundaki, u o'quvchiga quruq ma'lumot bermaydi, balki obrazlar orqali kuchli emotsional ta'sir ko'rsatadi. O'quvchi qahramonning ichki kechinmalari, kurashi va maqsadlari bilan tanishar ekan, u bilan ma'naviy yaqinlik hosil qiladi. Psixologik jihatdan bu jarayon "identifikatsiya" deb ataladi. Natijada o'quvchi qahramonning ijobiy sifatlarini o'ziga singdirishga intiladi. Aynan shu jihat milliy qahramonlar obrazining pedagogik kuchini belgilaydi.

Adabiyot darslarida milliy qahramonlar obrazini o'rganish yoshlarning tarixiy tafakkurini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Tarixiy xotira millatning ma'naviy asoslaridan biri bo'lib, yoshlarning o'z xalqining o'tmishi bilan faxrlanish hissini shakllantiradi. Tarixini bilgan, ajdodlari merosini qadrlagan yosh avlodgina mustaqil fikrlaydigan va ma'naviy barkamol shaxs bo'lib voyaga yetadi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi adabiyot fanining tarbiyaviy imkoniyatlarini yanada oshirmoqda. Endilikda adabiyot darslari faqat badiiy matnni o'rganishga emas, balki o'quvchilarda ijtimoiy faoliyat, tanqidiy fikrlash, kommunikativ madaniyat va fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilmoqda. Milliy qahramonlar obrazini tahlil qilish esa ushbu kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mavzuning dolzarbligi yana shundaki, bugungi kunda yoshlarni turli zararli mafkuraviy ta'sirlardan himoya qilish, ularda mafkuraviy immunitetni shakllantirish zarurati ortib bormoqda. Milliy qahramonlar obrazi esa yoshlarning ma'naviy immunitetini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Chunki tarixiy qahramonlar timsoli yoshlarni o'z xalqining qadriyatlariga sodiq bo'lishga, milliy manfaatlarni himoya qilishga va Vatanga xizmat qilishga undaydi.

Mazkur ilmiy maqolada milliy qahramonlar obrazining yoshlar tarbiyasidagi pedagogik ahamiyati nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiyot darslarida milliy qahramonlar obrazidan foydalanishning samarali pedagogik texnologiyalari, interaktiv metodlari va tarbiyaviy imkoniyatlari ilmiy asosda yoritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Milliy qahramonlar obrazining yoshlar tarbiyasidagi pedagogik ahamiyati masalasi pedagogika, adabiyotshunoslik, psixologiya va tarbiya nazariyasi fanlarida keng o'rganilgan dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, mustaqillik yillarida milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotirani tiklash va yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash masalalariga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilishi ushbu mavzu bo'yicha ilmiy tadqiqotlarning faollashuviga sabab bo'ldi. 2010-2026 yillar oralig'ida chop etilgan ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy qahramonlar obrazi yoshlar tarbiyasida nafaqat ma'naviy-ma'rifiy vosita, balki shaxsning fuqarolik pozitsiyasi va ijtimoiy faolligini shakllantiruvchi pedagogik omil sifatida baholanmoqda.

R. Qodirovning ilmiy tadqiqotlarida badiiy adabiyotning tarbiyaviy funksiyasi keng tahlil qilinib, milliy qahramonlar obrazi yosh avlod uchun "ma'naviy ideal" sifatida talqin etiladi. Olimning fikricha, tarixiy qahramonlar obrazi orqali yoshlar ongida milliy g'urur, jasorat va Vatanga sadoqat kabi sifatlar shakllanadi [1]. Muallif ayniqsa tarixiy romanlar va qahramonlik dostonlarining tarbiyaviy imkoniyatlariga alohida urg'u beradi.

M. Karimova adabiyot o'qitish metodikasi bo'yicha olib borgan tadqiqotlarida tarixiy va badiiy asarlarni o'qitish jarayonida o'quvchilarning tarixiy tafakkuri hamda milliy o'zlikni anglash kompetensiyasi rivojlanishini asoslaydi. Unga ko'ra, qahramonlar faoliyatini tahlil qilish orqali o'quvchilar jamiyat taraqqiyotida shaxsning rolini anglay boshlaydi [2]. Muallif milliy qahramonlarni o'rganishda interaktiv metodlarning samaradorligini ham alohida qayd etadi.

S. Rahimov zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida olib borgan ilmiy izlanishlarida milliy qahramonlar obrazini o'qitishda muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish va debat metodlari o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishini ta'kidlaydi [3]. Uning fikricha, o'quvchi qahramon faoliyatini tahlil qilish jarayonida mustaqil fikrlash va hayotiy qarorlar qabul qilish ko'nikmasiga ega bo'ladi.

A. Islomov badiiy obrazlarning psixologik ta'sirini o'rganib, milliy qahramonlarga nisbatan emotsional identifikatsiya jarayoni yoshlarning axloqiy qarashlari va ma'naviy qadriyatlariga kuchli ta'sir qilishini ilmiy asoslaydi [4].

Olimning ta'kidlashicha, o'quvchi qahramonning ichki kechinmalari va hayotiy kurashi bilan ma'naviy yaqinlik hosil qilganda tarbiyaviy ta'sir yanada kuchayadi.

N. Abdullayeva innovatsion ta'lim texnologiyalarini o'rganar ekan, multimedia vositalari va raqamli platformalar orqali tarixiy qahramonlar obrazini o'qitish o'quvchilarning qiziqishi hamda darsdagi faolligini oshirishini qayd etadi [5]. Uning fikricha, video materiallar, virtual ekskursiyalar va elektron taqdimotlar tarixiy obrazlarni yanada jonli va ta'sirchan qabul qilish imkonini yaratadi.

Y. Yusupov yoshlar tarbiyasi va milliy qadriyatlar o'rtasidagi bog'liqlikni ijtimoiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilib, milliy qahramonlar obrazi yoshlarni mafkuraviy tahdidlardan himoya qiluvchi ma'naviy vosita ekanligini ta'kidlaydi [6]. U milliy qahramonlarning hayoti va faoliyatini o'rganish yoshlarning fuqarolik mas'uliyatini oshirishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

D. Tursunovning 2025-yildagi tadqiqotlarida raqamli pedagogika sharoitida tarixiy va badiiy obrazlarni o'qitishning yangi modellari ko'rib chiqilgan. U virtual platformalar va interaktiv ta'lim muhitlari orqali milliy qahramonlar obrazini o'rganish yoshlarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirishini qayd etadi [7].

Shuningdek, xalqaro ilmiy manbalarda ham milliy qahramonlar va tarixiy obrazlarning tarbiyaviy ahamiyati keng o'rganilgan. UNESCO tomonidan 2019-yilda e'lon qilingan "Cultural Identity and Education Report" hisobotida madaniy identitet va tarixiy xotirani shakllantirishda milliy qahramonlar timsolining o'zni alohida ta'kidlangan. Hisobotda ta'lim tizimida tarixiy obrazlardan foydalanish yoshlarning fuqarolik ongini rivojlantirish va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashga xizmat qilishi qayd etiladi[8].

Psixologik tadqiqotlarda esa milliy qahramonlarning obrazli ta'siri yoshlarning motivatsion sohasiga kuchli ta'sir qilishi qayd etiladi. Ayniqsa, o'smirlik davrida ideal qahramon obraziga ehtiyoj yuqori bo'lishi sababli, tarixiy va badiiy qahramonlar yoshlar shaxsining shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy qahramonlar obrazi yoshlar tarbiyasida quyidagi pedagogik funksiyalarni bajaradi:

- vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish;
- milliy g'urur va tarixiy xotirani rivojlantirish;
- fuqarolik mas'uliyatini oshirish;
- ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish;
- yoshlarning ijtimoiy faolligini kuchaytirish;
- mafkuraviy immunitetni mustahkamlash.

Umuman olganda, mavzuga oid ilmiy tadqiqotlar milliy qahramonlar obrazining yoshlar tarbiyasidagi pedagogik imkoniyatlari juda keng ekanligini

ko'rsatadi. Tadqiqotchilar ushbu jarayonda adabiyot darslari, o'qituvchining metodik mahorati hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning uyg'unligini muhim omil sifatida baholaydilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- Analitik metod - milliy qahramonlar obrazining pedagogik ahamiyatini tahlil qilish;

- Qiyosiy metod - turli pedagogik yondashuvlarni solishtirish;

- Kuzatuv metodi - adabiyot darslarida qahramonlar obrazidan foydalanish samaradorligini o'rganish;

- Sintez metodi - ilmiy manbalarni umumlashtirish;

- Eksperimental metod - interaktiv metodlarning samaradorligini aniqlash.

Tadqiqot davomida 2010-2026 yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar va metodik qo'llanmalardan foydalanildi.

ASOSIY QISM: MILLIY QAHRAMONLAR OBRAZINING PEDAGOGIK AHAMIYATI

1. Milliy qahramonlar obrazining tarbiyaviy mohiyati

Milliy qahramonlar obrazi yoshlarni ma'naviy barkamollikka yo'naltiruvchi tarbiyaviy vosita hisoblanadi. Ular orqali o'quvchilarda jasorat, fidoyilik va adolat tushunchalari shakllanadi.

2. Vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish

Tarixiy qahramonlarning Vatan ozodligi yo'lidagi kurashi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

3. Milliy g'urur va tarixiy xotirani shakllantirish

Qahramonlar timsoli yosh avlodda o'z xalqining tarixi va madaniyati bilan faxrlanish hissini rivojlantiradi.

4. Interaktiv metodlarning ahamiyati

Rolli o'yinlar, sahnalashtirish va debatlar orqali qahramonlar obrazini chuqurroq anglash imkoniyati yaratiladi.

5. Raqamli texnologiyalar orqali o'qitish

Multimedia vositalari va virtual platformalar tarixiy obrazlarni o'quvchilar uchun yanada jonli va ta'sirchan qiladi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, milliy qahramonlar obrazidan foydalanish o'quvchilarda:

- vatanparvarlik tuyg'usini;
- milliy g'urur hissini;
- fuqarolik mas'uliyatini;

- tarixiy tafakkurni;
- ma'naviy qadriyatlarga hurmatni rivojlantiradi.

Shuningdek, interaktiv metodlar va multimedia vositalari qo'llanganda tarbiyaviy samaradorlik sezilarli darajada oshishi aniqlandi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Xulosa

O'tkazilgan ilmiy-nazariy tahlillar, pedagogik manbalar sharhi va tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy qahramonlar obrazi yoshlar tarbiyasida muhim pedagogik vosita sifatida katta ahamiyat kasb etadi. Tarixiy va badiiy asarlarda aks etgan qahramonlar timsoli yosh avlodning ma'naviy-axloqiy dunyoqarashini shakllantirish, ularda vatanparvarlik, jasorat, fidoyilik va milliy g'urur hissini rivojlantirishda samarali tarbiyaviy omil bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, milliy qahramonlar obrazi yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Avvalo, qahramonlarning hayoti va faoliyati yoshlar uchun ma'naviy ideal vazifasini bajaradi. O'quvchi tarixiy yoki badiiy qahramonning kurashi, maqsadi va hayotiy pozitsiyasi bilan tanishar ekan, unda ijobiy fazilatlarni o'zlashtirishga ichki ehtiyoj paydo bo'ladi. Bu jarayon pedagogik va psixologik jihatdan identifikatsiya mexanizmi orqali amalga oshadi.

Birinchidan, milliy qahramonlar obrazi yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, To'maris, Bobur kabi tarixiy shaxslarning Vatan ozodligi va xalq manfaatlari yo'lidagi fidokorona kurashi yoshlar qalbida Vatanga muhabbat va milliy iftixor hissini uyg'otadi. Bu esa fuqarolik mas'uliyati va jamiyat oldidagi burchni anglashga yordam beradi.

Ikkinchidan, qahramonlar obrazi yoshlarning tarixiy tafakkuri va milliy o'zlikni anglashini rivojlantiradi. Tarixiy xotira har bir millatning ma'naviy tayanchi hisoblanadi. O'z tarixini bilgan va ajdodlari merosini qadrlagan yosh avlodgina ma'naviy barkamol shaxs sifatida shakllanadi.

Uchinchidan, milliy qahramonlar obrazi yoshlarda jasorat, qat'iyat, sabr-toqat va adolatparvarlik kabi axloqiy sifatlarni rivojlantiradi. Qahramonlarning murakkab hayotiy sinovlardagi pozitsiyasi yoshlarni muammolar oldida irodali bo'lishga undaydi.

To'rtinchidan, adabiyot darslarida milliy qahramonlar obrazini o'qitishda interaktiv pedagogik texnologiyalarni qo'llash tarbiyaviy samaradorlikni oshiradi. Debat, sahnalashtirish, rolli o'yinlar va loyiha asosida o'qitish metodlari o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, ijodiy yondashuvini va darsdagi faolligini kuchaytiradi.

Beshinchidan, zamonaviy raqamli texnologiyalar va multimedia vositalari milliy qahramonlar obrazini yanada ta'sirchan va jonli tarzda o'rganish imkonini yaratadi. Video materiallar, virtual ekskursiyalar va elektron platformalar yoshlarning tarixiy obrazlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, milliy qahramonlar obrazidan foydalanish yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlashda ham muhim rol o'ynaydi. Global axborot oqimi va turli mafkuraviy tahdidlar sharoitida yoshlarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash jamiyat barqarorligi uchun muhim omil hisoblanadi.

Umuman olganda, milliy qahramonlar obrazi yoshlar tarbiyasida kompleks pedagogik tizim sifatida namoyon bo'lib, u nafaqat bilim berish, balki ma'naviy, axloqiy va fuqarolik kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan adabiyot va tarix fanlarining tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Tavsiyalar

Tadqiqot natijalari asosida milliy qahramonlar obrazining yoshlar tarbiyasidagi pedagogik samaradorligini oshirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Milliy qahramonlar obrazini o'qitishda tizimli yondashuvni kuchaytirish

Ta'lim jarayonida milliy qahramonlar timsolini faqat tarixiy ma'lumot sifatida emas, balki tarbiyaviy va ma'naviy vosita sifatida o'rganish zarur. Darslarda qahramonlarning hayotiy pozitsiyasi va axloqiy fazilatlariga alohida e'tibor qaratilishi lozim.

2. Interaktiv metodlardan keng foydalanish

Adabiyot va tarix darslarida debat, rolli o'yin, sahnalashtirish, "case-study" va guruhli muhokama kabi metodlarni qo'llash o'quvchilarning qahramon obrazini chuqurroq anglashiga yordam beradi.

3. Multimedia va raqamli texnologiyalarni joriy etish

Tarixiy filmlar, virtual muzeylar, elektron taqdimotlar va multimedia materiallari orqali milliy qahramonlar obrazini zamonaviy usulda o'qitish tavsiya etiladi.

4. O'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirish Insho, esse, loyiha ishlari va tadqiqot topshiriqlari orqali o'quvchilarning qahramonlar haqidagi mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

5. Tarixiy va badiiy asarlarni uyg'un o'qitish

Milliy qahramonlar haqidagi tarixiy faktlar va badiiy talqinlarni birgalikda o'rganish o'quvchilarda tarixiy tafakkur va emotsional ta'sir uyg'unligini ta'minlaydi.

6. O'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish

Pedagoglar uchun milliy qahramonlar obrazini o'qitish metodikasiga oid maxsus seminar-treninglar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish lozim.

7. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni kengaytirish

"Qahramonlar xotirasi" kechalari, adabiy uchrashuvlar, tarixiy viktorinalar va "Yosh vatanparvar" loyihalarini tashkil etish yoshlarning qiziqishini oshiradi.

8. Mafkuraviy immunitetni shakllantirishga e'tibor qaratish

Milliy qahramonlar obrazini yoshlarni zararli g'oyalardan himoya qiluvchi ma'naviy vosita sifatida qo'llash zarur.

Umumiy yakuniy fikr

Milliy qahramonlar obrazi yoshlar tarbiyasining muhim ma'naviy va pedagogik asoslaridan biri hisoblanadi. Tarixiy va badiiy qahramonlar timsoli yosh avlodda Vatanga muhabbat, milliy g'urur, fuqarolik mas'uliyati va ma'naviy barkamollikni shakllantirishda katta tarbiyaviy kuchga ega. Shu bois ta'lim tizimida milliy qahramonlar obrazining pedagogik imkoniyatlaridan samarali foydalanish, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Qodirov R. *Adabiyot va ma'naviy tarbiya*. - Toshkent: Fan, 2012. - 156 b. [Qodirov, 2012, 64-b]
2. Karimova M. *Adabiyot o'qitish metodikasi*. - Toshkent: O'qituvchi, 2016. - 224 b. [Karimova, 2016, 88-b]
3. Rahimov S. *Pedagogik texnologiyalar asoslari*. - Toshkent: Universitet, 2020. - 248 b. [Rahimov, 2020, 53-b]
4. Islomov A. *Badiiy obraz va psixologiya*. - Toshkent: Ma'naviyat, 2018. - 180 b. [Islomov, 2018, 72-b]
5. Abdullayeva N. *Innovatsion ta'lim texnologiyalari*. - Toshkent: Innovatsiya, 2021.
6. Yusupov A. *Yoshlar tarbiyasi va milliy qadriyatlar*. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2023.
7. Tursunov D. *Raqamli pedagogika asoslari*. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2025.
8. UNESCO. *Cultural Identity and Education Report*. - Paris, 2019.